

Az államháztartás működési és független pénzügyi ellenőrzésének rendszere valamint a függetlenség fogalmának értelmezési lehetőségei a könyvvizsgálatban

Tatár Emese

A Global Chamber Platform – amely egyesíti a világ főbb nemzeti és transznacionális kereskedelmi és ipari kamarai szervezeteit – 2019 évi felmérése alapján tekintettel a globális gazdaságot fenyegető protekcionizmusra, politikai instabilitásra, továbbá a globális pénzügyi piacok sérülékenységére az egyre nagyobb fokú ellenőrzés és a proaktív szabályozás válik kiemelt fontosságúvá. A piacgazdaság működtetéséhez elengedhetetlen, hogy a piaci szereplők számára megfelelő minőségű információ álljon rendelkezésre a gazdálkodók vagyoni-, pénzügyi- és jövedelmi helyzetének alakulásáról. Ezen információkat a „pénzügyi számvitel” szabályozott előírásai szerint készített és nyilvánosságra hozott számviteli beszámolók szolgáltatják. A számviteli beszámolók (pénzügyi kimutatások) által nyújtott kép megbízhatóságát, a valóságnak megfelelő voltát számos előírás és garanciális elem szolgálja. Az egyik ilyen garanciális elem a független könyvvizsgálat intézménye. Tényleges függetlenség azonban úgy vélem nem érvényesülhet teljes egészében. Így jelen cikk célja egyrészt, hogy összefoglalja az államháztartás működési és pénzügyi ellenőrzésének rendszerét, jogszabályi hátterét, valamint betekintést adjon a könyvvizsgálati függetlenség értelmezésébe a szakirodalmak összegyűjtésével és rendszerezésével, lényegük kiemelésével és közzétételével.

Kulcsszavak: államháztartás, ellenőrzés, könyvvizsgálat, függetlenség

1. Bevezetés

A világméretű változások, a versenyképességi kihívások új feladatok elé állítják az ellenőrzési rendszereket az államháztartás rendszerében is. A hagyományos pénzügyi szabályszerűségi kontroll és teljesítmény-ellenőrzés mellett egyre nagyobb jelentőséggel bír a kulcsfontosságú nemzetgazdasági folyamatok, közigazgatási és államszervezési tevékenységek komplex értékelése is. A pénzügyi ellenőrzés átlépi a határokat a nemzetközi együttműködés hatására, és fokozatosan a nemzeti sajátosságokat is figyelembe véve, alapelveit tekintve világméretűvé válik. Ennek egyik fontos feltétele az ellenőrző szervezetek tevékenységeinek harmonizálhatósága, összekapcsolhatósága. Ezt szolgálja az ellenőrzési technológiák, módszerek és eljárások egységesítése, a nemzetközi standardoknak megfelelő alkalmazása és fejlesztése.

A nemzetgazdaság és az államháztartás olyan tradicionális, garanciális értékei, mint a közpénzek hasznosításának átláthatósága és elszámoltathatósága kulcsfontosságú (Az Állami Számvevőszék ellenőrzési kézikönyve, 2008).

Az Európai Unió Hivatalos lapjában megjelent 2011. november 8-án a Tanács 2011/85/EU irányelve a tagállamok költségvetési keretrendszerére vonatkozó követelményekről (továbbiakban: 2011/85/EU), amelynek (3) pontja alapján a

tagállamok közötti összehasonlítást biztosító, kiváló minőségű statisztikai adatok előállításának feltétele a teljes körű és megbízható állami számvitel alkalmazása az államháztartás valamennyi alszektorában. A közintézmények – pl. a Számvevőszék – vagy a könyvvizsgáló magánszervezetek által végzett független ellenőrzésnek a legjobb nemzetközi gyakorlatok követésére kell ösztönöznie.

A 2011-ben elfogadott államháztartási törvény 2012. évi módosítása (2012. évi CLXXXIX. tv., továbbiakban: Áht.) jobbra az államháztartási ellenőrzés szigorítására, a jogkörök hatékony gyakorlására helyezi a hangsúlyt.

Az államháztartás rendszerében, ellenőrzésének szabályozásában bekövetkezett változás nem hagyta érintetlenül a könyvvizsgálati tevékenység mozgásterét. Sajátos helyzetet teremtett, hogy az önkormányzatok kötelező könyvvizsgálatának megszűnésére olyan időszakban került sor, amikor az Európai Unió 85/2011. számú, 2011. november 8-án megjelent irányelve éppen könyvvizsgálatot is igénylő környezetet tételezett fel az államháztartási szektorban. Történt ez annak ellenére, hogy az államháztartás független könyvvizsgálói a megbízóktól jelentős elismerést kaptak.

2. Az államháztartás működési és ellenőrzési rendszere, szervezeti köre

Az államháztartás jogi, szervezeti és működési keretei az államműködés szempontjából kiemelt jelentőségűek. Az államháztartás az állampénzügyek technikai tartománya. Gazdasági, feladat- és szervezeti megközelítésében definiálható. Közgazdasági értelemben a közfeladatok ellátását finanszírozó gazdálkodási rendszer, de ezen értelmezés hiányérzetet keletkeztet, mert nem ad felvilágosítást arról, hogy mit tekintünk közfeladatnak, illetve milyen szervezetek tartoznak az államháztartási körbe. Így egy adott ország államháztartási rendszerét további kétféle megközelítési móddal tudjuk teljessé tenni. Feladat megközelítésben az államháztartás egésze a társadalmi-gazdasági életben való állami szerepkörvállalás gazdálkodási-pénzügyi oldala. Az államháztartási gazdálkodás részét képezi minden olyan tevékenység, amely az államháztartás vagyonát hasznosítja, vagy amelyet folyó államháztartási bevételekből finanszíroznak. Az állami, illetve önkormányzati feladatok (közfeladatok) tartalmát és követelményeit külön törvények írják elő, amelyek a jól elhatárolható szervezeti megközelítést adják. Az államháztartás alrendszerei és intézményei a közfeladatok ellátásához a költségvetésükben meghatározott módon és mértékben járulnak hozzá (Lentner 2017).

A közfeladatok ellátása elsődlegesen költségvetési szervek alapításával és működtetésével történik. Az államháztartáson kívüli szervezetek a közfeladatok ellátásában jogszabályban meghatározott feltételekkel közreműködhetnek. Az államháztartás körébe tartozó feladatokat tehát nem csupán költségvetési szervek, hanem egyéb szervezetek, például vállalkozások, nonprofit szervezetek, alapítványok, társadalmi szerveződések is elláthatják.

A közfeladat ellátásának finanszírozása az ellátott feladattal arányos pénzügyi fedezet részben vagy egészben történő biztosításával valósul meg. Az Európai Unió államháztartási felfogása ehhez a megközelítéshez áll közel, ezért tekinti az ESA 2010 szerinti elszámolási rend a kormányzati szektor részének azokat a vállalkozásokat, nonprofit szervezeteket, amelyek többségi állami tulajdonban vannak, vagy amelyek

működését többségében állami-önkormányzati támogatásból finanszírozzák. Az EU-támogatások felhasználásából kiindulva az uniós szabályozás még ennél is tovább terjeszkedik, hiszen szigorú szabályokat érvényesít minden szervezettel szemben, amely európai „közpénzeket” használ, függetlenül attól, hogy az adott szervezet alapvetően közfeladatot lát-e el.

Szervezeti megközelítésben az államháztartás azon szervezetek köre, amelyek az államháztartás részét képezik, és amelyekre az államháztartási gazdálkodás szigorú szabályait alkalmazni kell. A szervezeti definiálás alapja a jogi szabályozás. Az államháztartás gazdálkodási szabályainak többsége nem terjed ki minden olyan szervezetre, amely az államháztartás körébe tartozó feladatokat lát el, hanem csupán azokra, amelyek jogi értelemben az államháztartás részének tekintendők. E szervezeti kör felöleli a közhatalmi és közigazgatási szerveket (Országgyűlés, ügyészségek, bíróságok, minisztériumok, kormányhivatalok, központi hivatalok, az államigazgatás területi szervei, önkormányzatok, polgármesteri hivatalok stb.), illetőleg az e szervekhez tulajdonlás és irányítás szempontjából egyaránt kapcsolódó közintézményeket (egyetemek, általános és középiskolák, kórházak, szociális otthonok stb.), egyszóval a költségvetési rend szerint gazdálkodókat, amelyek nemzetgazdasági szerepe felértékelődött az elmúlt években (Lentner 2017).

Magyarországon az államháztartás rendszerében jelentős szerkezetátalakításra 2010-ig nem került sor, feladatok, intézmények átfogó reformja nem valósult meg. A hatékonyabb gazdálkodásra való ösztönzés rendre a központi finanszírozás szűkítésével valósult meg. Az átfogó szerkezetváltoztatás nélküli forrásszűkítés sok esetben vagyonfeléléshez, illetve a túl sok állami, önkormányzati feladat alacsony szintű ellátásához vezetett. A gazdasági átalakulási folyamatokban egyszerre és erőltetett gyorsasággal következett be a liberalizáció, a dereguláció és a privatizáció. Ez meggyengítette az államot, holott – elvileg – a liberalizáció erős szabályozó államot kívánna. Ebben a helyzetben potenciálisan, 2010-től azonban politikai felhatalmazás útján megkezdődött a közpénzügyek reformja, amelynek céljai:

- az államháztartás méretének makrogazdasági szempontból szükséges kijelölése;
- az állami feladatok ellátási módjának megváltoztatása;
- a költségvetési rendszer működését, a szereplők viselkedését meghatározó hatékony és átlátható intézményrendszer kialakítása.

A tartalommal összefüggésben szükség volt a feladatellátás rendszerének megújítására. E tekintetben lényeges, hogy az állami vagyon magánosítása zömében megtörtént, sőt az állam gazdaságbefolyásoló szerepének erősítéséhez, hatékonyságához az egykori állami és önkormányzati vagyonelemek állami visszavásárlása szükségessé vált. A finanszírozási reform vonatkozásában az adórendszer megújítása, a közteljesítés kiszélesítése, a kincstári rendszer hatékony működtetése, a biztonságos, államháztartási-finanszírozási csatornák kiépítése halaszthatatlanná vált. Az állammenedzsment vonatkozásában pedig az ellenőrzési rendszer, a stratégiai tervezés, az állami vagyon hatékony menedzselése, az állami szabályozás visszaépítése megkerülhetlenné vált (Lentner 2017).

A közsféra működésével és gazdálkodásával kapcsolatos követelmények közül kiemelendő az elszámoltathatóság, átláthatóság, kiegyensúlyozott gazdálkodás és finanszírozás és a megbízhatóság követelményei, melyek teljesítése megköveteli a precíz és teljeskörű számviteli rendszer meglétét.

A költségvetési szervek – hasonlóan a vállalkozásokhoz – önálló szervezettel, menedzsmenttel, gazdálkodással, pénzügyi és számviteli információs rendszerrel rendelkezve látják el feladataikat. A működésük alapvető célja – ellentétben a vállalkozásokkal – nem a profit hosszútávon érvényesülő, folyamatos növelése, hanem a közszolgáltatás nyújtásán keresztül a társadalmi szükségletek minél magasabb fokú kielégítése. Mindkét szektor közgazdaságilag azonos gazdálkodási és pénzügyi feltételrendszer mellett képes elégséges szinten ellátni az operatív feladatokat. Nagyfokú egyszerűsítéssel élve ez a közös gazdasági és pénzügyi feltételrendszer azt jelenti, hogy a feladatellátás erőforrásigényét fedeznie, azaz finanszíroznia kell a bevételeknek. Tehát szektortól függetlenül minden gazdálkodó a bevétel növelésén illetve a költségek (ráfordítások) csökkentésén keresztül a jövedelmezőség maximalizálásában illetve a pénzügyi egyensúly megteremtésében érdekelt. Jövedelmező gazdálkodást egy precíz, számszakilag és módszertanilag egyaránt megalapozott tervezési rendszer képes biztosítani, amelynek a legfontosabb információs bázisát egy komplex számviteli információs rendszer jelenti.

A 2000. évi C. törvény a számvitelről (továbbiakban: Szt.) hatálya a gazdálkodók teljes körére – közöttük az államháztartás szervezeteire is – kiterjed, ezért a számvitel általános célja és szerepe szektor semlegesnek tekinthető.

Az államháztartási számvitel fogalma 2014-től használatos hivatalosan, mert korábban a szektor számvitelét a költségvetési számvitel fogalmával azonosították. Az államháztartási számvitel a hagyományos, pénzforgalmi szemléletű költségvetési számvitelből és a módosított eredményszemléletű pénzügyi számvitelből tevődik össze. A szubszuverén kormányzati szint tekintetében is a megfigyelés, mérés és tájékoztatás eszközeként értelmezhető a számvitel. A számvitel részei is azonosak mindkét szektorban.

A két szektor számvitelének értelmezése tekintetében említett azonosságok ellenére bizonyos fokú differenciálásra szükség van, melynek oka az államháztartási szektor sajátos működési és gazdálkodási jellemzőiből fakad. Az első ilyen megkülönböztető jellemző az, hogy az államháztartás szervezetei költségvetés alapján dokumentált közpénzből finanszírozva illetve az éves költségvetés keretei között látják el feladataikat, a közszolgáltatást, a társadalmi közös szükségletek kielégítését. A második érdemi különbség az, hogy a tulajdonosi tőke is sajátos, hiszen – a magánszektorral ellentétben – „állami forrás” finanszírozza a tőkét, így a tulajdonos maga az állam. Az állami tulajdonos „befektetett tőkével” kapcsolatos elvárásai a transzparens és fenntartható gazdálkodás, a gazdaságos-eredményes és hatékony feladatellátás dimenzióiban manifesztálódnak és fogalmazhatók meg információs igényként a számviteli információs rendszerrel szemben. A vállalkozói számviteltől történő megkülönböztetés alapját a szektor sajátos követelményeknek történő megfelelési szándéka is indokolja.

Az államháztartásban és a közpénzügyi rendszerben zajló pénz- és vagyongazdálkodási folyamatokat több szintű ellenőrzési rendszer kontrollálja. Magyarországon a legfőbb ellenőrző intézmény funkcióit betöltő Állami Számvevőszék (továbbiakban: ÁSZ) és a 2011/85/EU irányelv (3) pontja alapján a könyvvizsgáló magánszervezetek, a Magyar Államkincstár (továbbiakban: Kincstár), a kormányzati ellenőrzés és a költségvetési rend szerint gazdálkodóknál működő belső ellenőrzési rendszer egymást kiegészítve fedi le a gazdálkodási folyamatokat.

A Kormány 1917/2013. (XII. 11.) Korm. határozata a tagállamok költségvetési keretrendszerére vonatkozó követelményekről szóló 2011/85/EU tanácsi irányelv átültetésével összefüggő egyes feladatokról megfogalmazta, hogy a Kormány egyetért azzal, hogy az Állami Számvevőszék sarkalatos törvényben meghatározott ellenőrzési feladatával és hatáskörével összehangolva a Kincstár 2015. január 1-jétől törvényben meghatározott szabályszerűségi pénzügyi ellenőrzést végezzen a helyi önkormányzatok körében.

Az Áht. 68/B.§-a továbbá a 368/2011. (XII.31.) Korm. rendelet 115. A-F. pontjaiban foglaltak rendelkeznek a Kincstár ellenőrzési tevékenységéről. Itt előírták, hogy a Kincstár is végezhet az államháztartás külső ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat az ÁSZ ellenőrzési tevékenységének korlátozása nélkül.

Az ellenőrzés célja, hogy az adott évben elvégzett ellenőrzések alapján, az eredményeket a teljes sokaságra vetítve megállapítsák, hogy az önkormányzati alrendszer éves beszámolóit megbízhatóak, valós képet mutatnak és lényeges hibát nem tartalmaznak-e (Lentner 2017).

A közpénzügyi audit egyfajta – nemzetközi standardok és minőségbiztosítási rendszerek által szabályozott – vizsgálat, amelyre igaz, hogy a vizsgált rendszeren vagy a vizsgált személyen kívüli – lehetőleg független – nézőpontból történik (Csapodi 2009).

3. A függetlenség az ellenőrzések során

Nagy (2017) disszertációjában a függetlenség alapkérdéseivel kapcsolatban a következő gondolatokat fogalmazta meg. A modern képviseleti demokráciákban kiemelt szerepet kapnak a függetlennek deklarált, legmagasabb szintű intézmények. Ezekben a rendszerekben a választók, a végső megbízók felhatalmazzák képviselőiket, törvényhozásukat, hogy helyettük és érdekükben járjanak el, számukra olyan környezetet, feltétel- és szabályozási rendszert alakítsanak ki, hogy a magánszféra és a közszféra értékteremtése, a közjóhoz való hozzájárulásuk minél jobban ki tudjon teljesedni, és mindamelllett hagyományos és újszerű állami funkciókat szervezzenek meg.

A választott Parlament bizonyos teendőket tovább delegál a végrehajtó hatalomra. A kormányzat jogosultságait gyakorolva a minisztériumra és azok tisztségviselőire transzformálja az elvégzendő feladatokat. Mindezek ellátásához természetesen közösségi forrásokra van szükség, amelyeket a kormányzat részben a megtermelt hazai jövedelmekből és a költségvetés révén központosít, részben a közösségi vagyongazdálkodásból, hitelfelvételből és egyéb külső források bevonásából teremt elő. A centralizáció során a magánpénzekből közpénzek

keletkeznek, amelyek a megbízóktól a megbízottak felé áramolnak azzal az elvárással, hogy a tágabb értelemben vett közjó és ezen belül az adott társadalomban elvárt jólét fenntartható módon megvalósítható legyen – legalábbis ideális értelemben. A megbízó-megbízott kapcsolatból következik, hogy az aszimmetrikus informáltság, az átláthatatlanság miatt a megbízott feladat ellátása során önérdék-érvényesítő magatartást folytathat, ezzel megkárosítva megbízóját, illetve a társadalmi érdekek is komoly sérüléseket szenvedhetnek. Ekkor a megbízó nem kap kellő mértékű és objektív visszajelzéseket, információkat a megbízott tevékenységéről, érdekstruktúrájáról, akaratérvényesítési motivációiról (Miller 2005).

A megbízottnak el kell számolnia tevékenységéről, működéséről, pénzfelhasználásáról, felelős gazdálkodásáról, teljesítményéről a megbízó irányába, illetve a közakarat révén felállított és megfelelő mandátumokkal felvértezett „fórum” előtt, amely tájékozik, mérlegel, és bizonyos esetekben szankcionál (Bovens 2006).

Ezen intézmények tevékenységének az egyik legfontosabb alapja a függetlenség, amelyet nyomatékosít a témával foglalkozó kiterjedt szakirodalom is (Cukierman et al. 1992, Eichenberger–Schelker 2006, Gendron et al. 2001, Hayo–Voigt 2007, IMF 2013, Maggetti 2012). A legjelentősebb ilyen jellegű szervezetek a bíróságok, alkotmánybíróságok, jegybankok, nemzeti statisztikai hivatalok, a legfelsőbb szintű, külső pénzügyi ellenőrzést ellátó számvevőszékek, valamint a könyvvizsgálat intézményrendszere.

4. A függetlenség indikátorai a szakirodalomban

Picciotto (2013) bár a magánszektorban működő szervezetek függetlenségét vette górcső alá, azonban véleménye figyelembe vehető a könyvvizsgálati függetlenség kapcsán is. Nagy (2017) disszertációjában az Állami Számvevőszék függetlenségének vizsgálatáról Picciotto gondolatait használta fel, amelyek részben alkalmazhatóak az általam tett kiegészítésekkel.

Amennyiben gazdasági és könyvvizsgálati szempontból, a könyvvizsgálat formalizált keretei között történik az értékelés, az alábbi jellemzők kívánják meg a függetlenséget:

- 1) Criticality – szándék és képesség a teljesítmény tényeken alapuló értékelésére, kritikai hozzáállás;
- 2) Additionality – tudásteremtésre, hozzáadott érték teremtésére lehetőség;
- 3) Timeliness – rugalmas, gyors reakciók, véleményformálás;
- 4) Materiality – a vizsgált fél érintettségével szemben a független értékelő a függetlenség kapcsán képes és tud egyes témákra fókuszálni;
- 5) Hitelesség;
- 6) Minőségi és hosszútávú kapcsolatok alakíthatóak ki, külön és a fenti szempontokat is figyelembe véve.

A könyvvizsgálati függetlenség tartalmának megragadása kapcsán a szakirodalomban (például: IMF 2013, Maggetti 2012) a következő függetlenségi definíciók figyelhetők meg:

- 1) de jure függetlenség – függetlenség, amely a jogszabályokban, törvényben rögzítésre kerül a jogi helyzet szerint.
- 2) de facto függetlenség – függetlenség tényszerűen, a gyakorlatban kerül meghatározásra.

Moser (2009) szerint a függetlenség többdimenziós:

- 1) alkotmányos függetlenség,
- 2) politikai függetlenség,
- 3) működési függetlenség,
- 4) szakmai függetlenség.

Moser alapvetően az Állami Számvevőszék függetlenségi kritériumai kapcsán fejezi ki véleményét, azonban a könyvvizsgálati függetlenség során sem az abszolút függetlenség a cél – amelynek létezése erősen megkérdőjelezhető, hiszen az egyenlő lehet a környezeti impulzusoktól való teljes elszigetelődéssel, mentes mindenfajta befolyás és szabályozás alól.

Alventosa (2014:413) véleménye a függetlenségről a fentiekkel összhangban, kiterjeszthető a könyvvizsgálati területre is. „Valójában a függetlenség, ilyen értelemben illúzió. Nem önmagáért való cél, egyfajta „fényes elszigeteltségi állapot”: egyrészt bizonyos legfőbb ellenőrző intézménymodellek nagyon is „függő” helyzetben vannak, másrészt a legfőbb ellenőrző intézmények szükségszerűen másokat szolgálnak.” Ilyen legfőbb ellenőrző intézménynek minősül a könyvvizgálat intézménye is figyelembe véve a könyvvizgálat definícióját is, miszerint a könyvvizgálat egy olyan speciális, komplex ellenőrzési folyamat, amikor egy független szakértő (vagy szervezet) a tulajdonosok megbízásából elvégzi egy vállalkozás számviteli rendszerének felülvizsgálatát, ellenőrzi a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről közzétett adatok valódiságát, és ezek alapján objektív ítéletet alkot, véleményt nyilvánít a vállalkozás egészéről (Bary et al. 2005, 137. o.). A szakmai standardok a könyvvizgálat célját a következőképpen fogalmazzák meg: „A könyvvizgálat célja a célzott felhasználók pénzügyi kimutatások iránti bizalmának növelése.” (200. témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard 3. bekezdése)

Véleményem szerint a függetlenség alapvető kritérium az ellenőrzéshez. Függetlenség nélkül és a hozzá tartozó feddhetlenségi és objektivitási jellemzők hiányában, az ellenőrzés elveszíti eredendő funkcióját (Welch 2009:53). A függetlenség és a semlegesség, amelyek a legfontosabb tényezője a könyvvizsgálókkal kapcsolatos elvárásoknak (Mansur–Tangl 2018).

Hakeem (2010) véleménye szerint a függetlenség kapcsán számos tényező jelent kihívást. Ugyan a szerző a Számvevőszékek függetlenségét, azok működésének, funkcióellátásának elemzését emelte ki, azonban úgy gondolom, hogy a könyvvizgálat intézményrendszerére kisebb módosítással alkalmazható. Így:

- 1) Az abszolút függetlenség nem valósítható meg a politikai, törvényi és adminisztratív korlátok miatt sem. A könyvvizsgálati intézményrendszerben azon könyvvizsgálók, könyvvizsgáló társaságok minőségellenőrzését, amelyek közérdeklődésre számot tartó gazdálkodókra vonatkozóan végeznek jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálati tevékenységet a Pénzügyminisztérium közfelügyeleti hatósága látja el, részben annak előírásai szerint kell, hogy végezze a könyvvizsgáló munkáját. Az egyes könyvvizsgálók és ennek eredményeképpen a könyvvizsgáló társaságok költségvetési minősítését – amellyel alkalmassá válnak államháztartási területen könyvvizsgálati munka végzésére – a Magyar Könyvvizsgálói Kamarán keresztül, szintén a Pénzügyminisztérium adja meg. Ennek megfelelően a szervezeti függetlenség is megkérdőjelezhető.
- 2) Kizárólag a jogszabályok nem garantálják a függetlenséget. A szabályozás elméletben biztosítja a függetlenséget, miközben a szerző szerint a függetlenség inkább egyfajta tudatállapotot jelent. A könyvvizsgálati munkának egyértelműen tükröznie kell, hogy a könyvvizsgáló elegendő szabadságot élvez, és kizárólag a megbízó, a társadalmi elvárásnak megfelelő közérdeket, a megfelelő elszámoltathatóság igényét szolgálja. Amennyiben a könyvvizsgálat megkapja a megfelelő támogatottságot, ezzel párhuzamosan elnyeri a függetlenséget is, amelynek ez lehet a legfőbb biztosítéka.
- 3) A könyvvizsgálóknak/könyvvizsgáló társaságoknak szövetségesekre van szükségük függetlenségük megőrzése érdekében. A Parlament egyes bizottságai – nyilvánosságuk miatt – a támogatottság szempontjából szinte nélkülözhetetlenek. Az auditált szervezetek támogatottságát is el kell, hogy nyerje a könyvvizsgáló. Továbbá nem elégséges a nemzetközi könyvvizsgálati standardok valamint az egyes nemzeti jogszabályok szerint függetlenül működnie a könyvvizsgálónak, ennek a státusznak az őt körülvevő közegeben elismertnek is kell lennie.

5. A könyvvizsgálati (de jure) függetlenség

A 8. irányelv¹ előírásai alapján a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a jog szerinti könyvvizsgáló és könyvvizsgáló cég (továbbiakban: a könyvvizsgáló) független legyen a vizsgált jogalanytól, és a vizsgált jogalany döntéshozatalában ne vegyen részt, valamint ne végezhesse el a jog szerinti könyvvizsgálatot, ha a jog szerinti könyvvizsgáló, a könyvvizsgáló cég vagy a hálózat, valamint a vizsgált jogalany között olyan közvetett vagy közvetlen pénzügyi, üzleti, munkáltatói vagy más kapcsolat áll fenn – beleértve a nem könyvvizsgálati, kiegészítő szolgáltatások nyújtását – amely alapján pártatlan, ésszerű és tájékozott harmadik személy arra a következtetésre juthatna, hogy az csorbítja függetlenségét.

---

¹ 2006/43/EK irányelv - (2006. május 17.) az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolóok jog szerinti könyvvizsgálatáról, a 78/660/EGK és a 83/349/EGK tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 84/253/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről; IV. fejezet 22. cikk és 24. cikk.

Azt is biztosítani szükséges, hogy a könyvvizsgáló cég tulajdonosai vagy részvényesei, valamint az ilyen cég, illetve a kapcsolódó vállalkozások ügyviteli, igazgatási és felügyeleti szerveinek tagjai ne avatkozhatnak be semmilyen módon a jog szerinti könyvvizsgálat végrehajtásába, amely veszélyezteti azon jog szerinti könyvvizsgáló függetlenségét és pártatlanságát, aki a jog szerinti könyvvizsgálatot a könyvvizsgáló cég nevében végzi.

Ennek megfelelően a könyvvizsgáló és a könyvvizsgált gazdálkodó függetlenségét biztosítandó számos garanciális szabály található a magyar jogszabályokban. Általános elvárás, hogy az állandó könyvvizsgáló nem nyújthat a gazdasági társaság részére olyan szolgáltatást, és nem alakíthat ki olyan együttműködést az ügyvezetéssel, amely könyvvizsgálói feladatának független és tárgyilagos ellátását veszélyezteti.²

A számviteli törvény függetlenséget biztosító előírása, hogy a könyvvizsgáló megbízása csak megfelelő indok alapján mondható fel, és a számviteli vagy a könyvvizsgálói eljárások tekintetében fennálló véleményeltérés nem minősül megfelelő indoknak.³ Ugyanez az elv jelent meg korábban a gazdasági társaságokról szóló törvény előírásai között – miszerint a társasági könyvvizsgáló visszahívására nem adhatott alapot a független könyvvizsgálói jelentésben tett megállapítások vagy a társaság számviteli törvény szerinti beszámolójához kapcsolódó könyvvizsgálói vélemény megadásának az elutasítása⁴ –, azonban ez az előírás a Polgári Törvénykönyvről szóló törvényben már nem jelenik meg. Ezek az előírások azt hivatottak támogatni, hogy a könyvvizsgáló munkáját kizárólag szakmai megfontolásoktól vezérelve végezze, és ne mérlegelje a megbízás elvesztésének lehetőségét akkor, amikor véleményét kialakítja. A könyvvizsgáló és a vizsgált gazdálkodó közötti személyes érintettséget is ki kívánja zárni a törvény, miszerint nem lehet állandó könyvvizsgáló a gazdasági társaság tagja, valamint nem választható könyvvizsgálóvá a társaság vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja, valamint ezen személyek közeli hozzátartozója,⁵ továbbá a társaság munkavállalója, utóbbi e jogviszonya fennállta idején, valamint annak megszűnésétől számított három évig.⁶

A függetlenségi szabályok erősítését célozza továbbá azon előírás is, miszerint a társaság legfőbb szerve a társaság állandó könyvvizsgálóját határozott időre, de legfeljebb öt évre választhatja meg, ugyanakkor megbízásának időtartama nem lehet rövidebb, mint a legfőbb szerv által történő megválasztástól a következő beszámolót elfogadó ülésig terjedő időszak.⁷

Mindezekon túl egyéb összeférhetlenségi szabályokat állapít meg a kamarai törvény, amely minden kamarai tag könyvvizsgálóra érvényes. Előírásai értelmében a könyvvizsgáló a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenysége

---

² Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 3:131. § (1) bekezdés.

³ A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 155/A. § (1) bekezdése.

⁴ Gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 42. § (1) bekezdés.

⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 8:1. § [Értelmező rendelkezések] (1) bekezdése 1. pontja alapján.

⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 3:129. § (3) bekezdés.

⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 3:130. § (2) bekezdés.

során köteles a függetlenségét megőrizni, és objektív, pártatlan véleményt formálni, nem utasítható és senki által nem befolyásolható.⁸ A könyvvizsgálat során tehát elvárás, hogy a könyvvizsgáló minden tekintetben független legyen a vizsgálat alanyától, a jogszabály ezért előírja, hogy a könyvvizsgáló semmilyen formában nem vehet részt megbízója döntéseinek meghozatalában.⁹ Ezen kívül felsorolásra kerülnek a függetlenség veszélyeztetésének tipikus esetei, amelyekre kiemelt figyelmet kell fordítani, így az önellenőrzés, önérdék, elfogultság, magánjellegű kapcsolat, fenyegetettség. A kamarai törvény alapján a könyvvizsgáló függetlenségét veszélyeztetheti, ha:

- a végzett jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységgel összefügg a megbízó részére teljesítendő vagy teljesített szakmai és egyéb szolgáltatás;
- a megbízó vezető tisztségviselője vagy vezető állású munkavállalója a kamarai tag könyvvizsgáló közeli hozzátartozója;
- olyan gazdálkodó tekintetében lát el jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet, amelynél saját maga vagy közeli hozzátartozója a megbízását megelőző két éven belül a legfőbb irányító (vezető) szervnek vagy a felügyelő testületnek a tagja volt vagy a megbízás időtartama alatt is tagja;
- a kamarai tag könyvvizsgálóra, a könyvvizsgáló cégre a megbízó bármilyen módon nyomást gyakorol.¹⁰

Mindezek mellett a kamarai törvény nevesíti a könyvvizsgálói feladatkörrel (hivatással) összeegyeztethetetlen tevékenységeket is.

A könyvvizsgáló jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátása mellett nem vehet részt olyan tevékenységben, amely csorbítja, vagy csorbíthatja feddhetetlenségét, objektivitását, függetlenségét vagy a szakma jó hírnevét, és amely ezáltal összeegyeztethetetlen a szakmai tevékenységek ellátásával.

Többféle szakmai szolgáltatás egyidejű nyújtása önmagában nem csorbítja a feddhetetlenséget, az objektivitást vagy a függetlenséget, azonban a könyvvizsgálói feladatkörrel (hivatással) összeegyeztethetetlen bármely szakmai szolgáltatás nyújtása, valamint a szakmai szolgáltatásokhoz nem kapcsolódó bármely egyéb tevékenység ellátása, ha annak hatására a könyvvizsgáló nem képes a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet megfelelően ellátni.¹¹

A függetlenségi szabályok vizsgálatánál ki kell térni a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység díjának meghatározására is. A kamarai törvény kiemeli, hogy a díjnak függetlennek kell lennie a megbízónak

---

⁸ A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény 61. § (1), 64. § (1) bekezdései.

⁹ A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény 61. § (2) bekezdés.

¹⁰ A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény 63. § (1) bekezdés.

¹¹ A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény 53. §.

nyújtott egyéb szolgáltatásoktól, azok semmilyen módon nem befolyásolhatják azt,¹² illetve, hogy a díjazás megállapítása nem alapulhat feltételeken,¹³ és a könyvvizsgáló nem fizethet jutalékot ügyfélszerzésért, és nem kaphat jutalékot azért, hogy harmadik félnek ügyfelet ajánljon. Az IFAC etikai kódexének 290.220 bekezdése szerint:

„Ha a valamely könyvvizsgálati ügyféltől származó teljes díjbevétel a könyvvizsgálói véleményt kibocsátó társaság teljes díjbevételének nagy hányadát teszi ki, az adott ügyféltől való függés és az ügyfél elvesztésétől való félelem önérdék vagy fenyegetés veszélyét hozza létre.

A veszély jelentősége olyan tényezőktől függ, mint:

- a társaság működési szerkezete
- az a tény, hogy régóta működő vagy új társaságról van-e szó, valamint
- az ügyfél minőségi és/vagy mennyiségi jelentősége a társaság szempontjából.”

Az etikai kódex tehát általánosságban nem határozza meg a „nagy hányad” pontos mértékét, a megfelelő közzétételek előírásával azonban elképzelhető, hogy a könyvvizsgáló cég összes könyvvizsgálati bevételének arányában korlátot szabjanak annak a díjbevételnek, amelyet a cég egyetlen könyvvizsgálati ügyféltől szerez¹⁴, ez azonban a magyar szabályozásban – jogszabályi szinten – csak a speciális ügyfelek könyvvizsgálóira vonatkozóan jelenik meg.

Így például a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény 260. § (4) bekezdése értelmében a hitelintézeti természetes személy könyvvizsgálóval szemben követelmény, hogy egyidejűleg legfeljebb öt hitelintézetnél láthat el könyvvizsgálói feladatot, ide nem értve a szövetkezeti hitelintézeteket¹⁵, az egy-egy hitelintézettől származó jövedelme (bevétele) pedig nem haladhatja meg éves jövedelmének (bevételének) harminc százalékát.¹⁶

Ugyanakkor az etikai szabályzat¹⁷ 2.7. pontja enyhíti a „kis könyvvizsgálók” összeférhetlenségi szabályait azzal, hogy előírása értelmében: „speciális törvényi előírás hiányában az évi 10 millió forint árbevételt elérő könyvvizsgáló egy általa könyvvizsgált ügyféltől származó összes bevétele legfeljebb egy üzleti évben haladhatja

¹² A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény 54. § (3) bekezdés.

¹³ A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény 54. § (4) bekezdés.

¹⁴ Az IFAC etikai kódexének 290.222 bekezdése például kiköti, hogy egy közérdekű gazdálkodó egység könyvvizsgálójának ügyfelei számára közzé kell tennie azokat az eseteket, amikor az adott ügyféltől kapott díjak meghaladják a cég teljes díjbevételének 15%-át. International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA), 2016

¹⁵ Egyidejűleg legfeljebb tíz szövetkezeti hitelintézetnél láthat el könyvvizsgálói feladatot a hitelintézeti természetes személy könyvvizsgáló.

¹⁶ Az egy tulajdonosi csoporthoz tartozó pénzügyi intézményektől, befektetési szolgáltatóktól, befektetési alapkezelő társaságoktól, tőzsdétől, illetőleg elszámolóházi tevékenységet végző szervezettől, valamint a tulajdonosi csoporthoz tartozó befektetési alapkezelő társaság által kezelt befektetési alaptól származó jövedelme (bevétele) pedig nem haladhatja meg éves jövedelmének (bevételének) hatvan százalékát.

¹⁷ A Magyar Könyvvizsgálói Kamara szabályzata a könyvvizsgálói hivatás magatartási (etikai) szabályairól és a fegyelmi eljárásról.

meg összes árbevételének (magánszemélyek esetén: bevételének) 50 százalékát.”¹⁸ Szó szerinti értelmezésben az etikai szabályzatban foglaltak kizárják, hogy az évi 10 millió forint árbevételre elerő könyvvizsgálónak csak egy ügyfele legyen.

A Magyar Könyvvizsgálói Kamarának azonban joga van szabályzatában figyelembe venni a magyar sajátosságokat. Magyarországon megengedett, hogy egy könyvvizsgáló a könyvvizsgálat mellett más tevékenységet (például könyvelés, tanácsadás, belső ellenőrzés) folytasson, illetve a nyugdíja megtartása mellett könyvvizsgáló tevékenységet folytathasson.

Ezen sajátosságokból az is következik, hogy ha az IFAC etikai kódexe által felvázolt logikát követjük, akkor a függetlenséget veszélyeztető bevétel számításánál figyelembe kell venni a könyvvizsgáló egyéb (pl. könyvelésből, nyugdíjból származó) bevételeit, így akkor sem feltétlenül haladja meg a könyvvizsgáló egy általa könyvvizsgált ügyféltől származó összes bevétele összes árbevételének (magánszemélyek esetén: bevételének) 50 százalékát, amennyiben csupán egy könyvvizsgált ügyfele van adott üzleti évben.

Könyvvizsgáló cég esetében a függetlenségre vonatkozó rendelkezéseket a könyvvizsgáló cég nevében jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet végző összes kamarai tag könyvvizsgálóra alkalmazni kell, és bármely kamarai tag könyvvizsgáló függetlenségének veszélyeztetése egyben a könyvvizsgáló cég függetlensége veszélyeztetésének minősül. A függetlenség veszélyeztetése esetén meg kell tenni a szükséges óvintézkedéseket a függetlenség fenntartására. Ha ez nem vezet eredményre, akkor a könyvvizsgálói megbízást nem szabad elvállalni, illetve a már elfogadott megbízást nem szabad teljesíteni.

Nemcsak a kamarai tag könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) és a vizsgálat alanya között követeli meg a függetlenséget a törvény, hanem a könyvvizsgáló egész hálózatának függetlennek¹⁹ kell lennie a vizsgált gazdálkodótól. Könyvvizsgáló cég esetében a függetlenségre vonatkozó rendelkezéseket a könyvvizsgáló cég legfőbb szervének, legfőbb irányító (vezető) szervének és felügyelő testületének összes tagjára, valamint a vezető állású munkavállalóira is alkalmazni kell. Mindezek az előírásokon túl a függetlenséggel, objektivitással és pártatlansággal, a könyvvizsgálói feladatkörrel (hivatással) összeegyeztethetetlen tevékenységekkel kapcsolatos részletszabályokat a Magyar Könyvvizsgálói Kamara az alapszabályában és az etikai szabályzatában állapítja meg.

---

¹⁸ A tevékenységüket kezdő, illetve a tevékenység szüneteltetését követően kezdő könyvvizsgáló, illetve könyvvizsgálói cég esetében ezt a követelményt csak a harmadik év után kell érvényesíteni. A közérdeklődésre számot tartó ügyfél esetén ez a szabály nem alkalmazható.

¹⁹ A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény 62. § (1) bekezdés.

6. Következtetések

Jelen cikk alapvető célkitűzése az volt, hogy a területi korlátokat figyelembe véve körbejárjam az államháztartás ellenőrzési rendszerének működését, a könyvvizsgálat helyét, szerepét ebben a rendszerben. A függetlenség fogalmának tartalmán és annak könyvvizsgálati vonatkozásain keresztül igyekeztem bemutatni a függetlenség jelentőségét.

Az államháztartás szervezeteinek működési célja – ellentétben a vállalkozásokkal – nem a profit folyamatos növelése, hanem a közszolgáltatásokon keresztül a társadalmi szükségletek minél magasabb fokú kielégítése. A társadalmi szükségletek kielégítése érdekében a kormányzat részben a megtermelt hazai jövedelmekből teremt forrásokat, így azokból közpénzek keletkeznek. E folyamatok átláthatóságát és szabályszerűségét szükséges biztosítani.

Úgy gondolom, hogy a független könyvvizsgálat intézménye – a könyvvizsgálók a 2011. évben bekövetkezett jogszabály változásig széles körben, azóta szűkebb körben ugyan, de hozzájárult az államháztartás szervezetei gazdálkodásának, számviteli munkájának, elszámolásának szabályszerűségéhez, vagyonának számbavételéhez, belső kontrolljainak fejlesztéséhez, a költségvetési beszámolóik megalapozottságához.

Véleményem szerint kiemelten fontos a könyvvizsgálati függetlenségének megteremtése úgy, hogy az ne csak globális szinten jelenjen meg a jogszabályokban, nyilatkozatokban, hanem a mindennapi működés során is felmerüljön az ellenőrzés kijelölésére való megbízás adójára és az ellenőrzött szervezetre vonatkoztatva is, - kihangsúlyozva a díjazást-, hiszen az a kettőség jelenik meg benne, hogy a könyvvizsgálónak objektív, az érintettek által hasznosítható véleményt kell formálnia az őt kiválasztó és díjazását meghatározó tulajdonosa által jóváhagyott pénzügyi kimutatásokról. Ez utóbbit is figyelembe véve további kutatásaim, vizsgálataim célja, hogy a függetlenség melletti érvek megállják-e helyüket a mai viszonyok között továbbá, hogy a könyvvizsgálói feladatok független intézményrendszerének megteremtése milyen mértékű együttműködést igényelne a kormányzati politika formálói részéről.

Felhasznált irodalom

- Állami Számvevőszék (2008): *Az Állami Számvevőszék Ellenőrzési Kézikönyve – A számvevőszéki ellenőrzés szakmai szabályai*. Második, tartalmilag korszerűsített kiadás. Budapest, 2008. Link: <http://www.asz.hu/modszertan/ellenorzesi-kezikonyv/ellenorzesi-kezikonyv.pdf>
- Alventosa, J-R. (2014): Az államok külső ellenőrzésének függetlensége. *Pénzügyi Szemle*, 59, 3, 413–421.
- Bary, L. – Bíró, T. – Boros, J. – Feketéné, H. M. – Kresalek, P. – Lukács, J. – Nagy, G. – Nyikos, L. (2005): *Könyvvizsgálat és ellenőrzés*. Magyar Könyvvizsgáló Kamara, Budapest.
- Bovens, M. (2006): Analysing and Assessing Public Accountability. A conceptual Framework. *European Governance Papers*, C-06-01. 1–37.

- Cukierman, A. – Webb, S. B. – Neyapti, B. (1992): Measuring the independence of Central Banks and its effect on policy outcomes. *The World Bank Economic Review*, 6, 3, 353–398.
- Csapodi, P. (2009): *A közpénzügyek törvényi szabályozása, a közpénzek külső ellenőrzésének gazdaságtana*. Szent István Egyetem, Gödöllő, doktori (PhD) értekezés.
- Eichenberger, R. – Schelker, M. (2006): Independent and competing agencies: An effective way to control government. *Public Choice*, 130, 1–2, 79–98.
- Gendron, Y. – Cooper, D. J. – Townley, B. (2001): In the name of accountability: State auditing, independence and new public management. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 14, 3, 278–310.
- Hakeem, A. A. (2010): *Central Elements of and Prerequisites for Independent SAIs in the Light of the Lima Declaration of Guidelines on Auditing Precepts and the Mexico Declaration on SAI Independence*. On: Conference on Strengthening External Public Auditing in INTOSAI Regions, Vienna, 2010.
- Mansur, H. – Tangl, A. (2018): The Perception of Credit Officers towards External Auditors: A Case Study from Jordan. *Accounting and Finance Research*, 7, 1, 2018.
- Hayo, B. – Voigt, S. (2007): Explaining de Facto Judicial Independence. *International Review of Law and Economics*, 27, 3, 269–290.
- IMF (2013): *The functions and impact of fiscal councils*. Prepared by a staff team led by Xavier Debrun and comprising Tidiane Kinda, Teresa Curristine, Luc Eyraud, Jason Harris, and Johann Seiwald. Petra Dacheva, Christian Krekel, Maximilian Podstawski, and Rachel Wang provided research assistance. International Monetary Fund.
- Lentner Cs. (2017): *Közpénzügyi menedzsment*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- Maggetti, M. (2012): *Regulation in Practice: the de facto independence of regulatory agencies*. University of Zurich. Link: <http://dx.doi.org/10.5167/uzh-66106>
- Miller, G. J. (2005): The Political Evolution of Principal-Agent Models. *Annual Review of Political Science*, 8, 203–225.
- Moser, J. (2009): *The independence of Supreme Audit Institutions, taking special account of the Lima and Mexico declarations*. EUROSAI Magazine, No. 15 – Topicality of the Declarations of Lima and Mexico: the independence of SAIs as a guarantee of democratic States. European Organisation of Supreme Audit Institutions, 43–46.
- Nagy S. (2017): *A Számvevőszéki függetlenség jelentősége, a fogalom tartalmi mintázatai és kiterjesztett értelmezésének a lehetőségei*. Kaposvári Egyetem, Kaposvár, doktori (PhD) értekezés.
- Picciotto, R. (2013): Evaluation Independence in Organizations. *Journal of MultiDisciplinary Evaluation*, 9, 20, 18–32.
- Welch, P. (2009): *Independence, public sector audit and the problem of Policy*. EUROSAI Magazine No.15, –Topicality of the Declarations of Lima and Mexico: the independence of SAIs as a guarantee of democratic States. European Organisation of Supreme Audit Institutions, 53–57.

2000. évi C. törvény a *számvitelről*
2006. évi IV. törvény a *gazdasági társaságokról*
2007. évi LXXV. törvény *A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről*
2011. évi CXCV. törvény *az államháztartásról*
2013. évi V. törvény a *Polgári Törvénykönyvről*
2013. évi CCXXXVII. törvény *a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról*
- 2006/43/EK irányelv - (2006. május 17.) *az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolóik jog szerinti könyvvizsgálatáról, a 78/660/EGK és a 83/349/EGK tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 84/253/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről; (EGT-vonatkozású szöveg)* [Hivatalos Lap L 157., 2006.6.9.]
- A TANÁCS 2011/85/EU IRÁNYELVE (2011): *a tagállamok költségvetési keretrendszerére vonatkozó követelményekről* Az Európai Unió Hivatalos Lapja.
- A Kormány 1917/2013. (XII. 11.) Korm. határozata (2013): *A tagállamok költségvetési keretrendszerére vonatkozó követelményekről szóló 2011/85/EU tanácsi irányelv átültetésével összefüggő egyes feladatokról.* Magyar Közlöny.
- A Kormány 368/2011. (XII.31.) Korm. rendelet (2011): *az államháztartásról szóló törvény végrehajtásáról.* Magyar Közlöny.
- A Magyar Könyvvizsgálói Kamara szabályzata *a könyvvizsgálói hivatás magatartási (etikai) szabályairól és a fegyelmi eljárásról.*
- IFAC (2016): *International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA)*
- Magyar Nemzeti Könyvvizsgálói Standardok.